

language, culture, preservation of own history, traditions; the wisdom serves the uniting origin of Ukrainian society, and non-wisdom – destructive and separating.

Keywords: archetype, wisdom, microcosm, macrocosm, world-order.

Тополь О. В., доктор философских наук, профессор, заведующая кафедрой социальных наук и технологий, Черниговский национальный технологический университет (Украина, Чернигов), topololga@ukr.net

Архетипы мироустройства и жизнеустройства человека в украинской философской традиции

Рассмотрены архетипы, которые дают понимание начал, структуры и условий существования мира, и архетипы, на основе которых создается образ человека. Подано понимание мудрости как источника развития индивидуума, с одной стороны, и условий существования украинского социума – с другой, поскольку каждый человек участвует в общем способе существования и в этом процессе преобразует общество и самого себя, самосовершенствуясь – приумножает универсальное общественное знание. Сделаны выводы: мудрость есть внутренним интегративным личностным образованием, которое побуждает человека к поискам наивысшей истины и выступает мотивацией к умным действиям относительно мира и других людей; мудрость является архетипом, который интегрирует людей в сообщество; согласованность действий на принципах мудрости отдельных индивидуумов между собой способствует бесконфликтному существованию отдельного сообщества среди человечества; сохранение собственной идентичности требует сплоченности сообщества по ключевым ценностям, такими как Родина, родной язык, культура, собственная история, традиции; мудрость выступает объединяющим началом украинского социума, а “немудрость” – разрушительным и разъединяющим.

Ключевые слова: архетип, мудрость, микрокосм, макрокосм, архетипы мироустройства.

* * *

УДК 111.83:165.023.1

Духович О. Б.
аспірантка кафедри філософії
та соціології, Прикарпатський національний
університет ім. Василя Стефаника
(Україна, Івано-Франківськ),
o.dukhovych@gmail.com

РОЗУМІННЯ ІСТИНИ ТА ПРАВДИ В ДІАЛОГІЧНІЙ ФІЛОСОФІЇ М. М. БАХТІНА

Розглядається специфіка погляду на істину та правду М. М. Бахтіним у роботах “До філософії вчинку”, “Проблеми творчості Достоевського” та “Проблеми поезії Достоевського”. Стверджується, що розуміння філософом істини та правди в даних роботах суттєво відрізняється. Детально описуються відмінності між баченням М. М. Бахтіним істини на різних етапах наукової творчості. Зокрема, наголошується, що в роботі “До філософії вчинку” М. М. Бахтін, перебуваючи під впливом неокантіанства, розрізняв між собою істину, що належить до об’єктивного світу культури, володіє автономною значущістю, та правду, яка є неповторною, належить особистості, об’єднує у собі загальні та індивідуальні моменти. У роботах присвячених творчості Ф. М. Достоевського філософ вже не протиставляє істину та правду, а критикує монологічний погляд на істину в межах “єдиної свідомості взагалі”, натомість стверджуючи, що істина є діалогічною, характеризується відкритістю, інтерперсональністю, виявляється в результаті соціальної взаємодії.

Ключові слова: істина, правда, “монолізм”, діалог.

В ХХ–ХХІ століттях зростають тенденції до розгляду предмету дослідження не як відчуженої реальності, а як такого, що окреслюється кризь призму ціннісних установок дослідника. А це, в свою чергу, викликає ряд труднощів на шляху до обґрунтування наукового знання як істинного. Виявлення слабких моментів в кореспондентській та інших теоріях істини доволі часто штовхає науковців відмовлятися від поняття “істина” взагалі. Однак, в ряді гуманітарних дисциплін, апеляція до знання істинного, на перший погляд, може стати єдиним гарантом науковості. Тому сучасне розуміння істини передбачає діалог різних філософських концепцій та синтез найбільш плідних ідей. Доречним в цьому ключі буде розглянути погляд на істину в межах гуманітарного

пізнання, що запропонований філософом М. М. Бахтіним.

Для нашого дослідження велике значення мають наукові висновки М. Ляхтеняки, який розглянув співвідношення понять “істина” та “правда” в філософії М. М. Бахтіна, Т. В. Щитцової, яка відштовхуючись від бахтінського поняття “подія буття”, вирішила продовжити розпочату філософом роботу по обґрунтуванню гуманітарних наук, О. В. Кривошеєва, який опираючись на твір “До філософії вчинку” здійснив спробу розкрити чотири аспекти “причетної свідомості”: відповідальність, висловлювання, переживання, емоційно-вольове інтонування. Опіраючись на здобутки названих науковців, ми поставили перед собою мету: з’ясувати специфіку розуміння істини та правди М. М. Бахтіним в роботах “До філософії вчинку”, “Проблеми творчості Достоевського” та “Проблеми поезії Достоевського”.

Бачення філософом істини тісно пов’язана з його критикою “монолізму” або, іншими словами, “теоретизму” Нового часу, до якої філософ частково вдавався вже в роботі раннього періоду “До філософії вчинку” та, пізніше, в роботі “Проблеми творчості Достоевського” і в її редакції “Проблеми поезії Достоевського”. Тут слід зазначити, що наскрізною темою наукового спадку філософа є тема взаємодії Я та Іншого, які співіснують в якості двох відмінних ціннісних центрів. Однак, в Новий час, на думку М. М. Бахтіна, замість абсолютного поділу на Я та Іншого з’являється штучно-утворена “одна-єдина свідомість” або, іншими словами, “свідомість взагалі”, свідомість без носія. Дослідуючи співвідношення “свідомості взагалі” та істини філософ пише, що в цьому співвідношенні “все істинне вміщається в межі однієї свідомості, і якщо не вміщається фактично, то лише згідно з міркуваннями, що випадкові та сторонні до самої істини” [4, с. 59]. До таких міркувань в системі монолізму відноситься багатоманітність людських емпіричних уявлень, оскільки в єдиний контекст свідомості включається лише те, що суттєве та істинне, але позбавлене індивідуальності: “З точки зору істини немає індивідуальних свідомостей... Будь-яке істинне судження не закріплюється за особистістю, а належить певному єдиному системно-монолістичному контексту” [4, с. 60].

Це означає, що мене немає в теоретично значущому судженні. Цю ситуацію в науці та в суспільній свідомості М. М. Бахтін визначив як “фатальний теоретизм”, який, як пише філософ у своїй ранній роботі “До філософії вчинку”, спричинив розкол на два замкнуті, недоступні одини для одного світи: “світ культури, в якому об’єктивується акт нашої діяльності, і світ життя, в якому цей акт дійсно протікає, здійснюється” [1, с. 8]. “Теоретизм” Нового часу не може подолати цю прірву між культурою та життям. Її можна ліквідувати лише за допомогою “відповідального вчинку”.

В зв’язку з такою критикою монолізму та абсолютизму, як зауважує М. Ляхтенякі, в ідеях М. М. Бахтіна часто вбачають ознаки релятивізму, які, крім того, посилює позиція філософа, що спостереження завжди визначається позицією того, хто спостерігає та просторово-часовими відносинами між

спостерігачем та об'єктом. Із бахтінського принципу “не-алібі-в-бутті” випливає, що в суб'єкта немає “вільного доступу” до дійсності в собі. Дійсність не дана індивіду з об'єктивної точки зору третьої особи, а він вступає в діалог з дійсністю зі своєї унікальної відповідальної позиції.

Проте, не дивлячись, що такі ідеї можуть схилити до релятивістської інтерпретації поглядів філософа, сам М. М. Бахтін неодноразово заперечував свою прихильність до релятивізму. В тексті “До філософії вчинку” автор пише, що неприпустима правота будь-якого релятивізму, що заперечує автономність істини та намагається зробити її чимось відносним та обумовленим [1, с. 14]. Такого погляду філософ дотримувався пізніше. Зокрема, в праці “Проблеми поетики Достоєвського” М. М. Бахтін зауважував, що не лише релятивізм, але і догматизм характеризуються тим, що вони однаково виключають будь-яку суперечку, будь-який справжній діалог, роблячи його або непотрібним (релятивізм) або неможливим (догматизм) [3, с. 81].

Однак, не зважаючи на те, що філософ критично ставиться до “теоретизму” або “монологізму” Нового часу та заперечує свою прихильність до релятивізму і в своїй ранній роботі “До філософії вчинку” і, пізніше, в творах “Проблеми творчості Достоєвського” та “Проблеми поетики Достоєвського”, власне погляд філософа на істину в цих роботах суттєво відрізняється.

По-перше, якщо в роботі “До філософії вчинку” бахтінське бачення істини сформувалося під впливом марбурзьких неокантіанців, то в роботі “Проблеми творчості Достоєвського” та її пізнішій редакції “Проблеми поетики Достоєвського” М. М. Бахтін відходить від неокантіанства. Що зумовило і всі названі нижче відмінності між трактуванням філософом істини в ранній роботі “До філософії вчинку” та в роботах більш пізнього періоду.

По-друге, якщо в творі “До філософії вчинку” М. М. Бахтін розрізняє між собою поняття “істина” та “правда”, то в роботах присвячених творчості Ф. М. Достоєвського філософ відмовляється від цієї дихотомії. Дослідник М. Ляхтенмякі припускає, що дана відмова філософа в роботах “Проблеми творчості Достоєвського” і “Проблеми поетики Достоєвського” свідчить про те, що власне діалогічна філософська програма М. М. Бахтіна в значній мірі відійшла від епістемологічних припущень неокантіанства, до яких від вже в творі “До філософії вчинку” відносився з серйозними обмовками [7, с. 415]. Відтак, можемо знайти на сторінках цієї праці розуміння істини та правди, а також їх розрізнення між собою. Зокрема, В. Л. Махлін вважає, що бахтінська концепція передбачає необхідність відрізнити правду від загального місця істини, що встановлюється шляхом відволікання від конкретної суб'єктивності та конкретної історичності суб'єкта та об'єкта пізнання [8, с. 83].

Щоб розглянути трактування М. М. Бахтіном істини та правди детальніше, слід згадати, що в роботі “До філософії вчинку” філософ розрізняв, як вже було сказано, світ культури і світ життя, що відірвані одне від одного. Відповідно, істина, на думку філософа, відноситься до першого об'єктивного світу культури,

володіє автономною значущістю, є універсальною та автономною категорією, що не залежить від емпіричної реальності, а тому, відповідно не має доступу до єдиного, цілісного буття.

О. В. Кривошеев досліджуючи роботу “До філософії вчинку”, так само стверджує, що “Істина якогось факту, положення, події, в відповідності зі спадком епохи раціоналізму, повинна складати певну єдність із загальними та логічно тотожних моментів. Істина, з тою чи іншою мірою очевидності, може виразити деяку єдиність деяких елементів буття, але ніколи не може виразити єдність самого буття в його живому та багатоманітному цілому” [6, с. 79]. М. Ляхтенмякі зауважує, що значущість істини у М. М. Бахтіна вічна в тому сенсі, що вона дійсно незалежна від того, стала вона об'єктом актів пізнання чи ні [7, с. 413]. Зокрема, філософ пише: “Значущість того чи іншого теоретичного положення абсолютно не залежить від того, чи пізнано воно кимось чи не пізнано. Закони Ньютона були значущі і до їх відкриття Ньютоном, і не це відкриття зробило їх вперше значущими, але не було цих істин як пізнаних, долучених до єдиної події-буття моментів” [1, с. 14]. Тобто, істина, по суті, знаходиться по той бік наших спроб її пізнати.

Таким чином, підхід до такого єдиного, цілісного буття в його конкретній дійсності можливий тільки із середини вчинку, що дає нам змогу досягнути конкретну та єдину правду, яка у М. М. Бахтіна не є тотожною собі змістовною істиною, а є єдиною позицією кожного учасника, правдою його конкретної дійсної повинності. Це зовсім не означає, на думку філософа, що філософія вчинку повернеться до психологізму та суб'єктивізму. Суб'єктивізм та психологізм виникають лише при абстрактному поділі вчинку на об'єктивний сенс та суб'єктивний процес здійснення, із середини самого вчинку в його цілісності немає нічого суб'єктивного, в своїй відповідальності вчинок задає собі свою правду, як таку, що об'єднує момент загального та індивідуального, є своєрідним містком між ними. Ця одна єдина правда вчинку задана як синтетична правда. М. М. Бахтін також говорить про безпідставність побоювання, що ця одна єдина синтетична правда вчинку ірраціональна. “Вчинок в його цілісності більш ніж раціональний, – він відповідальний” [1, с. 30]. Філософ вважає, що помилка раціоналізму полягає в протиставленні об'єктивного як раціонального, – суб'єктивному, індивідуальному, одиничному як ірраціональному та випадковому. Навпаки, вся трансцендентальна єдність об'єктивної культури насправді темна та стихійна, коли сильно відірвана від одного та єдиного центру відповідальної свідомості. Тільки вчинок, що взятий ззовні може виглядати стихійним та темним, але із середини вчинку той, що діє бачить не лише загальні поняття та моменти, але і “чітко бачить і всіх цих індивідуальних єдиних людей, яких він любить, і небо, і землю, і ці дерева... йому зрозумілий і дійсний і належний сенс стосунків між ним і цими людьми...” [1, с. 30–31], тобто він бачить конкретну правду, яка об'єднує у собі загальні та індивідуальні аспекти, має персональний характер, є особистісно забарвленою. На думку філософа, будь-який пізнавальний акт характеризується і універсальними і унікальними моментами, що

зливаються в єдине ціле. “Акти пізнання, будучи відповідальними вчинками завжди спрямовані на об’єктивні значущості, що діють в своєму автономному світі” [7, с. 414].

Можемо побачити, що М. М. Бахтін розуміє правду як конкретну реалізацію істини в певному просторово-часовому контексті неповторної події–буття. Правда ж завжди є унікальною, індивідуальною, активною, відповідальною, історичною. Правда тісно пов’язана з відповідальністю, є моментом емоційно–вольового відношення людини до того, що вона переживає. Тільки абсолютне, унікальне “Я” здатне виразити правду буття через активне емоційно–вольове переживання індивідуальних, конкретно–історичних подій.

Значні у собі теоретичні положення стануть правдами лише тоді, коли вони будуть пізнанні та долучені до конкретного буття–події. І будь–який акт пізнання, через який автономні істини стають частиною нашої соціальної реальності, відноситься до нашої часовості та характеризується своєю неповторною позицією.

Отже в роботі “До філософії вчинку” філософ опирається на запропоноване в неокантіанстві розмежування між істиною як автономною значущістю та правдою, як реалізацією істини в житті. В роботі “Проблеми творчості Достоевського” та в її пізнішій редакції мова про таке розмежування у філософа не йде.

По–третє, в роботах “Проблемах творчості Достоевського” та “Проблеми поезики Достоевського”, М. М. Бахтін не лише критикує згаданий нами “теоретизм” або ж “монологізм”, а й критично відгукується про монологічний погляд на істину в межах “єдиної свідомості взагалі”, натомість пропонуючи діалогічне розуміння істини, якого ще не було в роботі “До філософії вчинку”. Дослідниця Т. В. Щитцова вважає, що акцентуація М. М. Бахтіним діалогічного виміру істини тісно пов’язана зі звільненням питання про істину від впливу гносеологічної традиції, що закріпилась в філософії Нового часу і втілилась для М. М. Бахтіна в неокантіанстві [9], про яке ми вже неодноразово згадували в даній статті.

На думку філософа, при монологічному підході істина неперсоналістична, не закріплюється за особистістю, а належить певному єдиному системно–монологічному контексту, штучно створеній свідомості взагалі.

На відміну від “монологічної” концепції істини, яка виключає можливість справжньої діалогічної взаємодії свідомостей, згідно з діалогічним розумінням, істина невід’ємна від конкретних свідомостей. М. М. Бахтін, вважає, що основною думка творчості Достоевського полягає в тому, що істина в області останніх світових питань, не може бути розкрита в межах однієї індивідуальної свідомості, вміститися в ній. Істина може бути розкрита, окрім того, лише частково, в процесі діалогічного спілкування багатьох рівноправних свідомостей. Цей діалог про останні питання не може бути закінченим, ні завершеним, поки існує людство, яке шукає істину. Кінець діалогу був би рівнозначним загибелі людства. Оскільки, діалог, на думку М. М. Бахтіна, принципово не завершений, то

відповідно незавершеним є і процес пізнання істини, вона характеризується принциповою відкритістю.

Ф. М. Достоевський перший з письменників, хто зрозумів, що в одну голову не можливо вмістити істину, що істина розвивається лише в незавершеному діалозі, що людина та люди внутрішньо безкінечні [2, с. 464]. В праці “Проблема творчості Достоевського” М. М. Бахтін стверджує, що цілком можна припустити та помислити, що єдина істина вимагає багатоманітності свідомостей, що вона принципово не вміщається в межі однієї свідомості [3, с. 60]. З даного формулювання випливає, що, згідно М. М. Бахтіну, істина інтерперсональна, оскільки породжується в результаті діалогу різних голосів, що представляють унікальні точки зору на дійсність. Діалог свідомостей, в свою чергу, реалізується в формі конкретних висловлювань, що виражають ту чи іншу смислову позицію.

Філософ вважає, що мислити для Ф. М. Достоевського – означає запитувати та слухати, виправдовувати установки, одні поєднувати, інші розкривати. В світі Ф. М. Достоевського і згода зберігає свій діалогічний характер, тобто ніколи не приводить до злиття голосів та правд в єдину безособову правду, як це відбувається в монологічному світі [2, с. 67]. Саме тому в творах Ф. М. Достоевського абсолютно немає жодних окремих думок, положень та формулювань типу сентенцій, висловів, афоризмів і т.д., які будучи виокремлені з контексту і відсторонені від голосу, зберігали б в безособовій формі своє смислове значення.

Проте, діалог можливий і в межах “монологізму”, але тоді він розуміється суто як композиційна форма. Як приклад М. М. Бахтін згадує педагогічний діалог, суть якого полягає в тому, що учень приймає вже готову істину від вчителя, що знає її. Тому, педагогічний діалог Платона не є педагогічним у власному сенсі цього слова, так як при такому погляді істина встановлена до діалогічної зустрічі свідомостей.

Таким чином, істина, на думку М. М. Бахтіна, характеризується подієвістю, відкритістю та інтерперсональністю. Такий погляд на істину проявляється у філософа і в наступних роботах. Зокрема, згідно з визначенням філософом предмету гуманітарних наук як виразного буття, що говорить, а гуманітарної думки, як думки що народжується завдяки чужим думкам [5, с. 306], істина – це те, що виявляється–визначається на “межі двох”. У творі “Проблема тексту” таке трактування істини підкріплюється у М. М. Бахтіна аналізом висловлювання і тексту. Філософ пише: “Подія життя тексту, тобто його справжня сутність завжди розвивається на межі двох свідомостей, двох суб’єктів” [5, с. 310].

Отже, в роботі “До філософії вчинку” М. М. Бахтін розглядає істину, як таку, що є автономною, значущою незалежно від того, як дійсність являється людині, протиставляючи її правді, яка є неповторною, індивідуальною, тісно взаємопов’язаною с особистістю, такою, що об’єднує об’єктивні та суб’єктивні моменти. Однак вже в творі “Проблеми творчості Достоевського” та її пізнішій редакції “Проблеми поезики Достоевського” філософ вживає істину дещо в іншому значенні, згідно з яким істинна невід’ємна від

соціальної взаємодії мовленнєвого спілкування, бо породжується в діалозі між різними унікальними поглядами на дійсність. А оскільки, як ми побіжно згадували в статті, погляд на істину та правду в М. М. Бахтіна частково сформувався під впливом філософії неокантіанства, то в подальшому було б доречно провести більш детальний порівняльний аналіз між трактуванням істини М. М. Бахтіним та цим філософським напрямком.

Список використаних джерел

1. Бахтин М. М. К философии поступка / М. М. Бахтин // Собрание сочинений: в 7 т. – М.: Языки славянской культуры, Русские словари, 2003. – Т.1: Философская эстетика 1920–х годов. – С. 7–68.
2. Бахтин М. М. О полифоничности романов Достоевского / М. М. Бахтин // Собрание сочинений: в 7 т. – М.: Языки славянской культуры, Русские словари, 2002. – Т.6: Проблемы поэтики Достоевского. Работы 1960–1970 гг. – С. 458–465.
3. Бахтин М. М. Проблемы поэтики Достоевского / М. М. Бахтин // Собрание сочинений: в 7 т. – М.: Языки славянской культуры, Русские словари, 2002. – Т.6: Проблемы поэтики Достоевского. Работы 1960–1970 гг. – С. 6–300.
4. Бахтин М. М. Проблемы творчества Достоевского / М. М. Бахтин // Собрание сочинений: в 7 т. – М.: Языки славянской культуры, Русские словари, 2000. – Т.2: Проблемы творчества Достоевского. Статьи о Толстом. Записи курса лекций по истории русской литературы. – С. 6–175.
5. Бахтин М. М. Проблема текста / М. М. Бахтин // Собрание сочинений: в 7 т. – М.: Языки славянской культуры, Русские словари, 1997. – Т.5: работы 1940–х – 1960–х годов. – С. 306–326.
6. Кривошеев А. В. Долженствование как установка участного сознания М. М. Бахтина: феноменологическая аналитика / Кривошеев Алексей Викторович // Вестн. Том. гос. ун-та. – 2009. – №324. – С. 75–80.
7. Ляхтеняки М. Истина и правда в философской концепции М. М. Бахтина / Мика Ляхтеняки // Бахтинский сборник. Вып.5 – М.: Языки славянской культуры, 2004. – С. 411–418.
8. Махлин В. Л. Диалог как способ нового мышления: (Культурологическая концепция М. М. Бахтина и современность) / В. Л. Махлин // Человек в зеркале культуры и образования. – М., 1988. – С. 82–91.
9. Щитцова Т. В. Понятие события и философское обоснование гуманитарных наук у Бахтина / Т. В. Щитцова. – Минск: б. и., 2002. – 300 с.

References

1. Bahtin M. M. K filosofii postupka / M. M. Bahtin // Sbranie sochinenij: v 7 t. – M.: Jazyki slavjanskoj kul'tury, Russkie sloviri, 2003. – T.1: Filosofskaja jestetika 1920–h godov. – S. 7–68.
2. Bahtin M. M. O polifonichnosti romanov Dostoevskogo / M. M. Bahtin // Sbranie sochinenij: v 7 t. – M.: Jazyki slavjanskoj kul'tury, Russkie sloviri, 2002. – T.6: Problemy pojetiki Dostoevskogo. Raboty 1960–1970 gg. – S. 458–465.
3. Bahtin M. M. Problemy pojetiki Dostoevskogo / M. M. Bahtin // Sbranie sochinenij: v 7 t. – M.: Jazyki slavjanskoj kul'tury, Russkie sloviri, 2002. – T.6: Problemy pojetiki Dostoevskogo. Raboty 1960–1970 gg. – S. 6–300.
4. Bahtin M. M. Problemy tvorcestva Dostoevskogo / M. M. Bahtin // Sbranie sochinenij: v 7 t. – M.: Jazyki slavjanskoj kul'tury, Russkie sloviri, 2000. – T.2: Problemy tvorcestva Dostoevskogo. Stat'i o Tolstom. Zapisi kursa lekcij po istorii russkoj literatury. – S. 6–175.
5. Bahtin M. M. Problema teksta / M. M. Bahtin // Sbranie sochinenij: v 7 t. – M.: Jazyki slavjanskoj kul'tury, Russkie sloviri, 1997. – T.5: raboty 1940–h – 1960–h godov. – S. 306–326.
6. Krivosheev A. V. Dolzhenstvovanie kak ustanovka uchastnogo soznaniya M. M. Bahtina: fenomenologicheskaja analitika / Krivosheev Aleksej Viktorovich // Vestn. Tom. gos. un-ta. – 2009. – №324. – S. 75–80.
7. Ljahtenmjaki M. Istina i pravda v filosofskoj koncepcii M. M. Bahtina / Mika Ljahtenmjaki // Bahtinskij sbornik. Vyp.5 – M.: Jazyki slavjanskoj kul'tury, 2004. – S. 411–418.
8. Mahlin V. L. Dialog kak sposob novogo myshlenija: (Kul'turologicheskaja koncepcija M. M. Bahtina i sovremennost') / V. L. Mahlin // Chelovek v zerkale kul'tury i obrazovaniya. – M., 1988. – S. 82–91.

9. Shhitcova T. V. Ponjatje sobytija i filosofskoe obosnovanie humanitarnyh nauk u Bahtina / T. V. Shhitcova. – Minsk: б. и., 2002. – 300 s.

Dukhovych O. B., postgraduate student at the Department of philosophy and sociology, Precarpathian National University named after Vasyl Stefanyk (Ukraine, Ivano-Frankivsk), o.dukhovych@gmail.com

Understanding of verity and truth in M. M. Bakhtin's dialogical philosophy

In the article, specific nature of M. M. Bakhtin's view on verity and truth in his works "Toward a Philosophy of the Act", "Problems of Dostoevsky's Art" and "Problems of Dostoevsky's Poetics". It is stated that philosopher's understanding of verity and truth in these works differ significantly. Differences in M. M. Bakhtin's vision of verity on different stages of scientific work are described in detail. In particular, it is emphasized that in "Toward a Philosophy of the Act" work M. M. Bakhtin, who was under the influence of Neo-Kantianism, distinguished verity belonging to objective world of culture, possessing autonomous significance, and truth that is unique, belongs to the personality, unites in itself general and individual moments. In the works dedicated to F. M. Dostoyevsky's creative work, the philosopher is no longer contradicting verity and truth, but is criticizing monological view on verity within "single consciousness at all", stating instead that verity is dialogical, characterized by openness, interpersonality, revealed in consequence of social interaction.

Keywords: verity, truth, "monologism", dialogue.

Духович О. Б., аспірантка кафедри філософії та соціології, Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника (Україна, Івано-Франківськ), o.dukhovych@gmail.com

Понимание истины и правды в диалогической философии М. М. Бахтина

Рассматривается специфика взгляда на истину и правду М. М. Бахтиным в работах "К философии поступка", "Проблемы творчества Достоевского" и "Проблемы поэтики Достоевского". Утверждается, что понимание философом истины и правды в данных работах существенно отличается. Детально описываются отличия между видением М. М. Бахтиным истины на разных этапах научного творчества. В частности, подчеркивается, что в работе "К философии поступка" М. М. Бахтин, будучи под влиянием неокантианства, различал между собой истину, что принадлежит объективному миру культуры, владеет автономной значимостью, и правду, что является неповторимой, принадлежит личности, объединяет в себе общие и индивидуальные моменты. В работах посвященных творчеству Ф. М. Достоевского философ уже не противопоставляет истину и правду, а критикует монологический взгляд на истину в границах "единственного сознания вообще", вместо этого утверждая, что истина является диалогической, характеризуется открытостью, интерперсональностью, проявляется в результате социального взаимодействия.

Ключевые слова: истина, правда, "монолизм", диалог.

* * *

УДК 141.12:159.955–047.42

Сепетий Д. П.

кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри суспільних дисциплін,
Запорізький державний медичний університет
(Україна, Запоріжжя), serety@yahoo.com

Чи є аргумент зомбі передішенням спірного питання проти матеріалізму?

Розглядається один з найвпливовіших аргументів проти матеріалізму у сучасній аналітичній філософії свідомості, аргумент зомбі, та типове заперечення, ніби в ньому прийняття засновку неявно ґрунтується на прийнятті висновку. Вказано на серйозну ваду у тлумаченні аргументу зомбі його найвпливовішим сучасним захисником, Девідом Чалмерсом. Мета статті – з'ясувати можливість захисту аргументу зомбі від звинувачення у передішенні спірного питання проти матеріалізму на основі альтернативного тлумачення. Відповідно до мети, проаналізовано міркування, на які спирається теза про логічну можливість феноменальних зомбі; відзначено центральну роль поняття фізичного як такого, що на фундаментальному рівні не містить у собі нічого суб'єктивного, і логічного розриву між будь-якими можливими фізичними (у цьому сенсі) фактами та суб'єктивним характером станів свідомості. На цій основі, зроблено висновок про те, що аргумент зомбі не передіщує спірне питання проти матеріалізму.

Ключові слова: свідомість, мозок, суб'єктивний, фізичний, матеріалізм, дуалізм, епіфеноменалізм, феноменальний зомбі, логічна можливість.

Існування феноменальної свідомості (суб'єктивно-психічних феноменів) та її носіїв-суб'єктів (зокрема, нас самих) як тих, для кого є щось таке, як воно – бути

Збірник наукових праць "Гілея: науковий вісник"